

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 3 (5)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

**Farg‘ona davlat universiteti uchun
MAXSUS SON**

3

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Abduvoxidov A.A. Moliyaviy bilim va ko‘nikmalarning iqtisodiy mazmuni hamda nazariy tamoyillari.	7
Olimova N.X. Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan samarali foydalanishni rivojlantirish strategiyalari.	11
Эргашев А.Х. Исследование текущих тенденций и ограничений инвестиционной активности предприятий в стране.....	15
Yulchiyev A.O. Turistik destinatsiya tabiati va rivojlanish omillari: taklif va talabga asoslangan yondashuvlar.....	19
Mirzayev A.T., Ne‘matova D.A. Sanoatning bazaviy tarmoqlarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish.....	23
Karimov Sh.X. Turizm faoliyatini boshqarish jarayoniga hududiy salohiyatning ta‘sirini baholash.....	30
O‘rinboyev D.B. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida inqirozning shakllanish bosqichlari va diagnostik ko‘rsatkichlari tahlili.....	34
Goziyev M.Sh., Bahodirova M.R. Digital transformation of corporate governance in developing economies (case of Uzbekistan).....	44
Israilova M.V. Sanatoriya-kurort sohasida mulkchilik munosabatlarini transformatsiyalashning ayrim masalalari.....	48
Turg‘unov M.M. Milliy iqtisodiyotda oziq-ovqat sanoati rivojlanishining tarmoq xususiyatlari.....	53
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish masalalari.....	58
Mannopova M.S. Agrar sohaning barqaror rivojlanishida meva-sabzavotchilik klasterlari: tuzilma, yo‘nalishlar va asosiy tamoyillar.....	63
Nematova Sh.E. Raqamli transformatsiya sharoitida xizmatlar sifat menejmenti va kichik biznes subyektlarining iqtisodiy barqarorligi.....	68
Rasulov U.A. Raqamli iqtisodiyot — yangi O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarining tayanch omili.....	72
Raximov D.Sh. Sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilish jarayonlari va qayta ishlash tarmog‘ining raqobatbardoshlikka ta‘siri.....	77
Teshabayeva O.N. Turkiya tajribasi asosida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	81
Jumakulov Z.I., Tursunaliyeva K. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi: holati, rivojlanish tendentsiyalari va islohotlar samarasi.....	85
Jaksimova Z.R. Ko‘lam samarasi turlari, ularning tavsifi va ko‘lam samarasi asosida samaradorlikni oshirishning nazariy modellari.....	88
Yunusov A.R. "Green economy" - the problem of teaching at universities in Central Asia using the experience of european union universities.....	92
Юнусов Ш. Роль цифровизации и искусственного интеллекта в углублении региональных экономических отношений в Центральной Азии.....	95
Xalmatjanova G.D. Klasterlarni boshqarishning samaradorligini oshirish va resurslardan optimal foydalanish.....	104
Xomidov Q.Q. O‘zbekistonda turistik majmualar faoliyatini boshqarishning nazariy jihatlari.....	109
Jo‘rayev H.Q. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining strategik salohiyatini baholashning jarayon va tizimli yondashuvlari	114
Xakimov D.R. Oliy ta‘lim sohasida bozor munosabatlari rivojlanishining asosiy omillari.....	117
To‘xtasinova D. Xalqaro hamkorlikning eksport-import oqimlarini tartibga solishdagi roli.....	123
Xolmatov B.A. Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida tejamkorlik darajasini statistik baholash.....	127
Jumakulov Z.I., Baxromov B. O‘zbekiston davlat byudjetini shakllantirishda soliqlarning roli.....	131
To‘ychiyeva B.V. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining barqarorligini ta‘minlashda strategik boshqaruvning ilmiy-nazariy asoslari.....	133
Abdisamatov Sh.A. Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va iqtisodiy o‘shish barqarorligining asoslari hamda zamonaviy muammolari.....	141
Asraqulov A.S. Turistik xizmatlar bozorining rivojlanish xususiyatlari va turistik xizmat turlari diversifikatsiyalashuviga yondashuvlar.....	145
Rakhimova K.N., Mrs. Oubih Warda Institutional and innovative mechanisms for the development of digital tourism in Uzbekistan.....	151
Muxtorov A.A., Mirzayev A.T. Turizm sohasiga investitsiyalarni jalb etish jarayonlarini boshqarishning omilli tahlili.....	154
Usibjonova G.U., Mannopova M.S. Milliy iqtisodiyotda tadbirkorlik faoliyati va uning barqarorligini ta‘minlashning ilmiy asoslari.....	161

Oltiboyeva M.A., Teshabayeva O.N. O‘zbekiston turizm logistikasini rivojlantirishda raqamli innovatsiyalarning roli.....	166
Ximmatova G.K., To‘xtasinova D. Xizmatlar bozorida korxonalarining raqobat ustunligini barqarorlashtirish.....	170
Oltiyeva M.A., Mirzayev A.T. Hududlar resurs salohiyatini baholash orqali potensial turistik resurslarni turistik faoliyatga kiritish imkoniyatlarini modellashtirish.....	174
Xasanova R., Teshabayeva O.N. Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarida diversifikatsiyaning hududiy jihatlari.....	180
Zufarova G.A. Ta‘lim bitiruvchilarining ko‘nikmalari va mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi nomuvofiqlik muammosi.....	184
Ergashev J.S. "Yashil marketing" konsepsiyasi asosida energiya tejamkor qurilish materiallari bozorini rivojlantirish	187
O‘rinov A.A. Tikuv-trikotaj mahsulotlariga talabni shakllantirish va sotishni rag‘batlantirish tizimining o‘ziga xos xususiyatlari.....	192
Uzganbayeva D.T., Mo‘ydinov A. Sut va sut mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida innovatsion salohiyatini iqtisodiy-matematik va faoliyatni boshqaruv mexanizmlari takomillashtirish.....	197
Саиджоновна З.Б. Ўзбекистонда саноат корхоналарига инвестиция жалб қилишнинг иқтисодий самарадорлиги.....	201
Qodirov Z.E. Fermer xo‘jaliklari faoliyatini rivojlantirishning imitatsion modellar tizimi.....	205
Ahmadaliyeva R.A., O‘rinov A.A. Qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilishning iqtisodiy ahamiyati.....	210
Хайдаров Х. Сугурта муносабатларида сугурта тариф ставкаларини ахамияти ва муаммолари.....	214
Махамადийев М.М. Iqtisodiy tarmoqlarda innovatsion g‘oyalar bankidan foydalanishning tahliliy asoslari..	217
Madaminov G‘.M. Harbiy xizmatchilarni moddiy rag‘batlantirishda qo‘shimcha to‘lovlar tizimining iqtisodiy va institutsional asoslari.....	222
Nazirboyev D.D. Moliyaviy siyosat va ijtimoiy barqarorlik omillari.....	227
Хасанова С.И. Ишлаб чиқариш корхоналари бошқаруви назарий асослари.....	232
Teshaboyev B.A. Econometric analysis of internal and external factors affecting the management efficiency of tourism enterprises.....	237
Mustafoyeva Z.A. Fintech texnologiyalarining moliya tizimi rivojlanishidagi o‘rni va istiqbollari.....	242
Xolmirzayev U.A., Muradova N.R. Rivojlanish strategiyalarida raqobat va hamkorlik o‘rtasidagi muvozanat: nazariy yondashuv va amaliy tahlil.....	245
Sadullayev R.P. Ekologik vaziyatni barqarorlashtirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish metodologiyasi: xorij tajribasi.....	249
Муратов Б.Х., Аширов Д.Ф., Бахтиёрв Т.Д., Собиров Х.С. Қудратов М.Н. Основные факторы инновационных процессов АЭС, устойчивых источников энергии и перехода к «Зелёной» экономике.....	258
Tursunov O.B. Transport-logistika tizimini rivojlantirish orqali iqtisodiy o‘rishni ta‘minlash.....	269
Sayitbayev Sh.D. Yangi O‘zbekistonda moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘rish.....	274
Ibodulloyeva Z.S. Aligning energy systems engineering education with Uzbekistan’s renewable energy transition: rethinking curriculum reform through a policy–education lens.....	278
Salimova Z.S. Investitsiyalar va aholi daromadlari o‘rtasidagi mutanosiblikni ta‘minlashning konseptual asoslari.....	282
G‘aybullayeva Z.R., Oxunjonova K.K. Respublika tijorat banklari operatsiyalari va ularni rivojlantirish masalalari.....	286
Абдуллоев А.Ж. Ўзбекистонда маҳсулот сифатини бошқариш амалиётини давлат томонидан тартибга солиш йўналишлари.....	289
Rahimova M.I. O‘zbekistonda ayollar rahbarligidagi korxonalarining eksport faoliyati va hududiy rivojlanish tendensiyalari.....	294
Rahmatullayeva D.O. Bandlik tuzilmasining o‘zgarishi va iqtisodiy samaradorlikka ta‘siri.....	299
Valikulov Sh.Z. “O‘zbekneftgaz” AJ da investitsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari va ularni tizimli tahlil qilish.....	305
Турабекова Г.И. Яшил иқтисодиёт ва инсониятнинг барқарор келажаги учун йўл.....	312
Tajiboyev S.O. Xalqaro investitsiyalar va kapital oqimlari.....	316
Madaminov A.M. Sanoat korxonalari faoliyatida zamonaviy boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish istiqbollari (oziq-ovqat sanoati misolida).....	319

**HUDUDLAR RESURS SALOHİYATINI BAHOLASH ORQALI POTENSIAL TURISTIK
RESURLARNI TURISTIK FAOLIYATGA KIRITISH IMKONIYATLARINI
MODELLASHTIRISH**

**ВОЗМОЖНОСТИ ВКЛЮЧЕНИЯ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ ТУРИСТСКИХ РЕСУРСОВ В
ТУРИСТСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПУТЕМ ОЦЕНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА
ТЕРРИТОРИЙ**

**THE POSSIBILITY OF INCLUDING POTENTIAL TOURIST RESOURCES IN TOURISM
ACTIVITIES BY ASSESSING THE RESOURCE POTENTIAL OF TERRITORIES**

Mirzayev Abdullajon Topilovich Farg‘ona davlat universiteti
“Iqtisodiyot va turizm” kafedrası professori, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

Oltiyeva Mexribon Allamurot qizi
Farg‘ona davlat universiteti, Turizm va mehmondo‘stlik mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya

Maqolada hududlar darajasida turistik resurs salohiyatni baholash orqali turistik resurs imkoniyatlaridan samarali foydalanish yo‘nalishlari nazariy va ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Shu bilan birga potensial turistik resurslarni turistik faoliyatga kiritishga qaratilgan resurs salohiyatini shakllantirishning konseptual modeli shakllantirilgan, turistik resurs salohiyatidan foydalanish darajasiga ko‘ra hududlarning tipologik guruhlariga tasniflangan va hudud rivojlanishining turistik resurs salohiyatini strategik boshqarish algoritmi ishlab chiqilgan hamda amaliyotda foydalanish uchun tavsiya qilingan.

Kalit so‘zlar: turizm, turistik resurslar, turizm resurs salohiyati, turizm bozori, turistik faoliyat, potensial turistik resurslar.

В статье теоретически и научно исследуются направления эффективного использования возможностей туристских ресурсов путем оценки потенциала туристского ресурса на уровне территории. При этом сформирована концептуальная модель формирования ресурсного потенциала, направленная на внедрение потенциальных туристских ресурсов в туристскую деятельность, проведена классификация регионов по типологическим группам в зависимости от степени использования туристско-ресурсного потенциала и разработан алгоритм стратегического управления туристско-ресурсным потенциалом развития территории и рекомендован для использования на практике.

Ключевые слова: туризм, туристские ресурсы, ресурсный потенциал туризма, туристский рынок, туристская деятельность, потенциальные туристские ресурсы.

The article theoretically and scientifically examines the directions of effective use of the possibilities of tourist resources by assessing the potential of a tourist resource at the territorial level. At the same time, a conceptual model of resource potential formation was formed, aimed at introducing potential tourist resources into tourism activities, regions were classified into typological groups depending on the degree of use of the tourist resource potential, and an algorithm for strategic management of the tourist resource potential of the territory was developed and recommended for use in practice.

Keywords: tourism, tourist resources, resource potential of tourism, tourist market, tourist activity, potential tourist resources.

Jahon mamlakatlarida turizm sohasini jadal rivojlantirish, ekologiya va bioxilma-xillikni saqlash, atmosfera havosining ifloslanishini kamaytirish maqsadida «yashil» turizmni rivojlantirish, barqaror va umri boqiy turizmni rivojlantirish, sohada resurs komponentlardan maqsadli va samarali foydalanish, turistik xizmatlar nomenklaturasini ko‘paytirish kabi yo‘nalishidagi tadqiqotlarga ustuvorlik berilmoqda. Bu borada mamlakatimizda xalqaro integratsiyalashuvning natijadorligi asosidagi turizm xizmatlari bozorini jadal rivojlantirish, turizm faoliyatini samarali tashkil qilish, hududlarning turistik jozibadorligini oshirish, turizm infratuzilmalarini innovatsion asosda rivojlantirish bo‘yicha chuqur ilmiy-tadqiqotlarni amalga oshirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Yangi O‘zbekistonni barpo etish sharoitida turizmni, avvalambor, xususiy sektorda rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, ko‘rsatilayotgan xizmatlarning raqobatbardoshligini va sifatini oshirish, milliy turizm mahsulotini dunyo bozorida faol va kompleks ravishda targ‘ib qilish, turizm xizmatlarining bozor tarmog‘idagi sohasi bo‘lmish strategik menejment va marketingni o‘z ichiga olgan boshqaruvning kreativ usullarini qo‘llash, turistik salohiyatdan maqsadli foydalanish hamda xalqaro integratsiyalashuv asosida xorijiy mamlakatlardan ko‘p qiymatli turistik xizmatlar va mahsulotlar samarasini o‘zlashtirish kabi tadbirlar yuzasidan keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Turizm sohasi bugungi kunda global darajada jadal rivojlanib borayotgan xizmatlar sohasining alohida tarkibiy qismi bo‘lib, uning rivojlanish sur‘ati va katta hajmdagi valyuta tushumlari alohida mamlakatlar milliy iqtisodiyoti rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Bozor munosabatlari tizimida turistik tashkilotlarning barqaror ishlashi va ularning ijtimoiy-madaniy maqsadlarni bajarish qobiliyati, avvalambor, aholiga taqdim etilayotgan turistik xizmatlarning ko‘lami, sifati va xizmat ko‘rsatish darajasiga bog‘liq bo‘lib, ular iste‘molchilarning xizmatlar iste‘molidan shakllanuvchi umidlari va kutilmalariga javob berishi kerak.

Hududlarning turistik salohiyatini baholashga yondashuvlar alohida turistik hududlarda turizm xizmatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qilish yo‘nalishlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Turistik hududlarda turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy omili ushbu hududlarning turistik resurs komponentlari mavjudligi hamda ularning tarkibi hisoblanadi. Hududlarning turistik resurs salohiyatini baholash uslubiyoti bugungi kunga qadar bir qator tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilib, mavjud uslubiyotlar takomillashib bormoqda.

Hududning turistik resurs salohiyati tushunchasi mazmunini ochiqlashda “turizm”, “turistik resurs”, “rekreatsiya”, “turistik-rekreasion resurs” va “turistik salohiyat” tushunchalariga aniqlik kiritish lozim bo‘ladi, chunki ushbu atamalar turli manbalar va adabiyotlardan aniq chegara bilan ajratilmagan holda berilgan. Ko‘pgina olimlar buni turistik terminologiya rekreasion geografiya negizida paydo bo‘lganligi bilan izohlaydilar, bu yerda “dam olish” atamasi tez-tez ishlatilgan va “turizm” atamasi turistlar (aniqrog‘i, turizm xodimlari) orasida ko‘proq “mashhur” bo‘lgan, shuning uchun ushbu ikkita atama tez-tez birgalikda ishlatiladi.

Rus tadqiqotchilarining ilmiy izlanishlari hisoblangan manbalardan olingan ma‘lumotlarni tahlil qilish asosida “Worldwide Destinations” kitobidagi “rekreatsiya” va “turizm” atamalarining ma‘nosini talqin qilishda o‘ziga xos qiziq jihatlari mavjud. Ularni tushuntirish uchun “bo‘sh vaqt” atamasi kiritilgan. Bo‘sh vaqt – bu, odatda, ishni tugatgandan keyin qoladigan va odam uyqu, shaxsiy va maishiy ehtiyojlariga sarflaydigan vaqt davri hisoblanadi. Boshqacha aytganda, bo‘sh vaqt – bu odam o‘z xohishiga ko‘ra sarflashi mumkin bo‘lgan vaqt. Dam olish bo‘sh vaqt davomida mumkin bo‘lgan turli xil tadbirlarni anglatadi hamda bo‘sh vaqt va dam olish bo‘sh vaqtdagi faoliyat, turizm, sodda qilib aytganda, dam olish turlaridan biridir [1]. Ushbu atamalarning oddiy ko‘rinishiga qaramay, mualliflar amalda ularni farqlash juda qiyinligini tan olishadi.

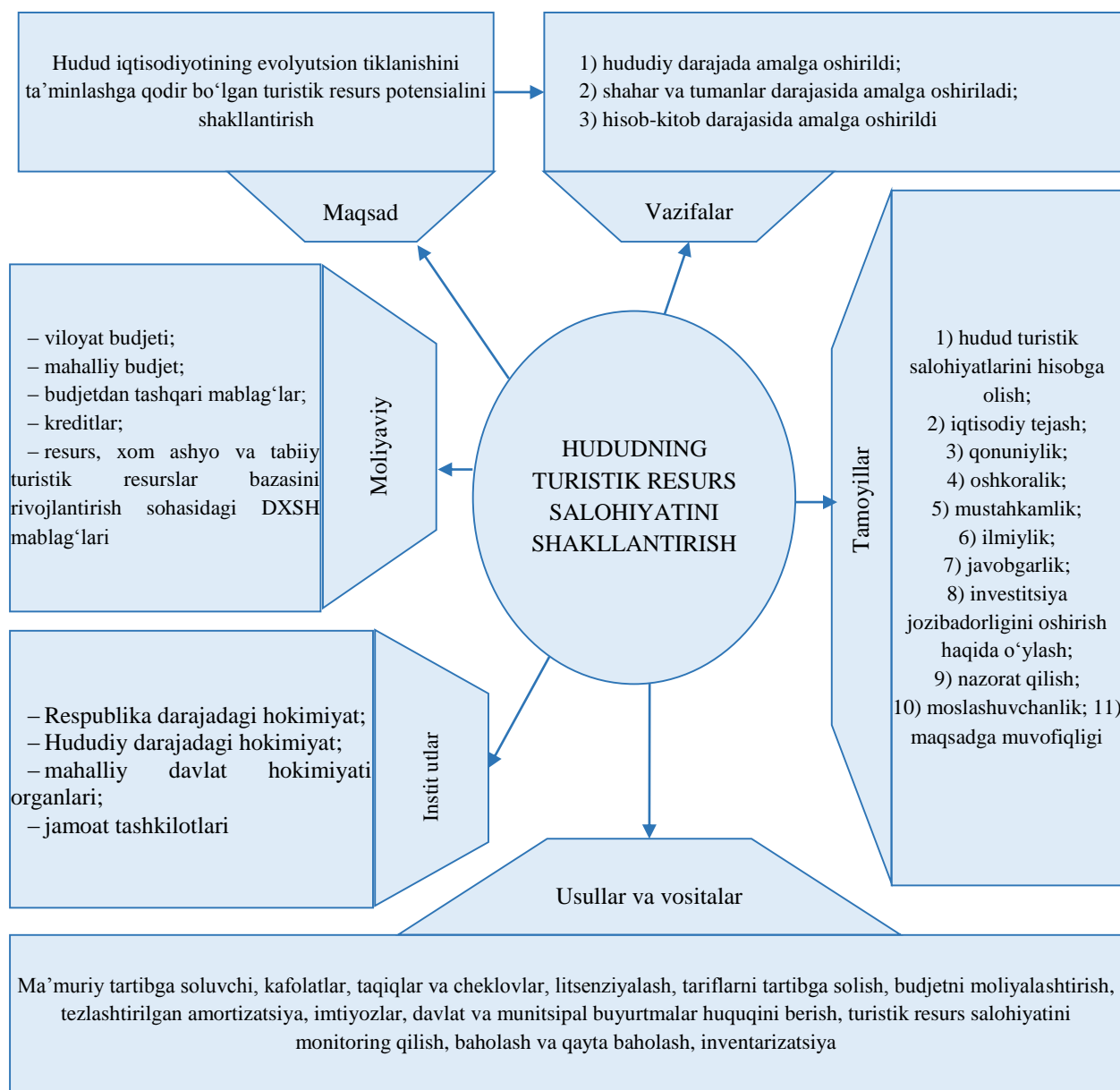
T.D.Burmenko tomonidan “turistik salohiyat” tushunchasiga o‘ziga xos yondashuv taklif etiladi, ya‘ni bu yerda hal qiluvchi omil – xizmat ko‘rsatish sohasining salohiyati bo‘lib, uning tarkibida turli xil murakkab resurslar, masalan, mehnat resurslari, tabiiy resurslar o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiradi [2].

E.I.Bogdanov va boshqa bir qator tadqiqotchilar hududning turistik salohiyati turistik va rekreasion resurslarni turizmni barqaror rivojlantirish uchun asos sifatida belgilaydi, deb hisoblaydi va quyidagi ta‘rifni beradi: “...turistik va rekreasion resurslar – bu sayohat uchun qiziqish va turtki

uyg‘otadigan, turistik mahsulotni yaratishga tayyor bo‘lgan tabiiy va texnogen obyektlar to‘plamidir” [3].

“Turistik salohiyat” tushunchasi “turistik resurs” tushunchasiga nisbatan kengroq bo‘lib, u turistik resursni ham o‘z ichiga oladi. Boshqacha qilib aytganda, mavjud mulohazalarga asoslangan hududning turizm salohiyatini turistik resurslardan tashqari, turizmning rivojlanishiga ta‘sir qilishi mumkin bo‘lgan hayotiy faoliyatning barcha sohaları va tabiatning tarkibiy qismlari, ya‘ni ishlab chiqarish, atrof-muhitni boshqarish, madaniyat va ta‘lim, sog‘liqni saqlash, siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy vaziyat tashkil etadi.

Tabiiy-tarixiy va siyosiy-iqtisodiy omillar hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish imkoniyatlarini belgilaydi. Mamlakatning hududiy iqtisodiy tabaqalanishi — bu hududlarning iqtisodiy hayotining obyektiv rivojlangan haqiqati va globallashuv talab qiladigan resurslarning mavjudligi bilan tasniflanadi. Har qanday davlat yoki mintaqada “boy” (iqtisodiy rivojlangan), “kambag‘al” (iqtisodiy jihatdan orqada qolgan), “yaxshi (siyosiy jihatdan ishonchli) va “yomon” (ijtimoiy beqaror) hududlar mavjud. Hududiy rivojlanishdagi tabiiy farqlar hatto foydali deb tan olinadi, chunki ular ish joylarini iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan asosli joylashtirishga, aholi tarkibiga va hokazolarga dinamizm olib keladi.

1-rasm. Potensial turistik resurslarni turistik faoliyatga kiritishga qaratilgan resurs salohiyatini shakllantirishning konseptual modeli [1]

Resurs potensialini baholash masalalari ilmiy adabiyotlarda keng ko‘rib chiqilgan, biroq, resurs salohiyatini baholash nimani anglatishini aniqlashtirish kerak.

Hududning turistik resurs salohiyatini shakllantirishning taklif etilayotgan konseptual modeli uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi konsepsiyasining ajralmas qismi bo‘lishi va uchta, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ichki va tashqi omillarini har tomonlama tahlil qilish moduli, shuningdek turistik resurslar xavfsizligi va hududning ishlash qiymati, hududning turistik resurslari va xarajatlarini yakuniy natijani taqsimlash bilan muvozanatlash uchun modul — hududning real va yashirin turistik resurs salohiyati, hududning turistik resurs salohiyati ko‘rsatkichlarini monitoring qilish, nazorat qilish va tuzatish moduli kabi qo‘llab-quvvatlovchi modullarni o‘z ichiga oladi. Umuman olganda, investitsion jozibadorlikni oshirishga qaratilgan hududning turistik resurs salohiyatini shakllantirishning konseptual modelini quyidagicha tasniflash maqsadga muvofiq [4] (1-rasm). Hududiy rivojlanishning turistik resurs salohiyatini baholashda uslubiy yondashuvlarni tanlash va qo‘llash uchun hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish amaliyotida eng ko‘p qo‘llaniladigan usullarni tanqidiy tahlil qilish, ularning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlaydi. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, tegishli ma’lumotlarni olish nuqtai nazaridan hudud iqtisodiyotining turistik resurs salohiyati darajasini integral ko‘rsatkichni hisoblashga asoslangan usullar bilan ajratish mumkin. Hududning turistik resurs potensialining tarkibiy qismlarining holati ulardan foydalanishni baholash mezonlarini aniqlaydi va tizimlashtiradi, bu esa subyektlarning turistik resurslar bilan ta’minlanishini har tomonlama tahlil qilish va uni baholashning obyektivligini oshirish imkonini beradi [5].

Hududlarning turistik resurs potensialidan foydalanish darajasi va ularni qutb zonalarini bo‘yicha keyingi reytingi bo‘yicha farqlash darajasini baholash uchun hududning aniqlangan tegishli tipologik xususiyatlarini aks ettiruvchi ko‘rsatkichlarning ko‘p o‘lchovli iqtisodiy va statistik tahlildan foydalanishni va ularni ekspert baholari yordamida tuzatishni nazarda tutuvchi tasniflash modelini qo‘llash maqsadga muvofiq. Olingan intervallik guruhlar, turistik resurs potensialidan foydalanishning murakkab ko‘rsatkichi qiymatiga muvofiq, to‘rt turdagi hududlarni aniqlashga imkoniyat yaratiladi: o‘z-o‘zini ta’minlaydigan, rivojlangan, rivojlanmagan va depressiv (1-jadval).

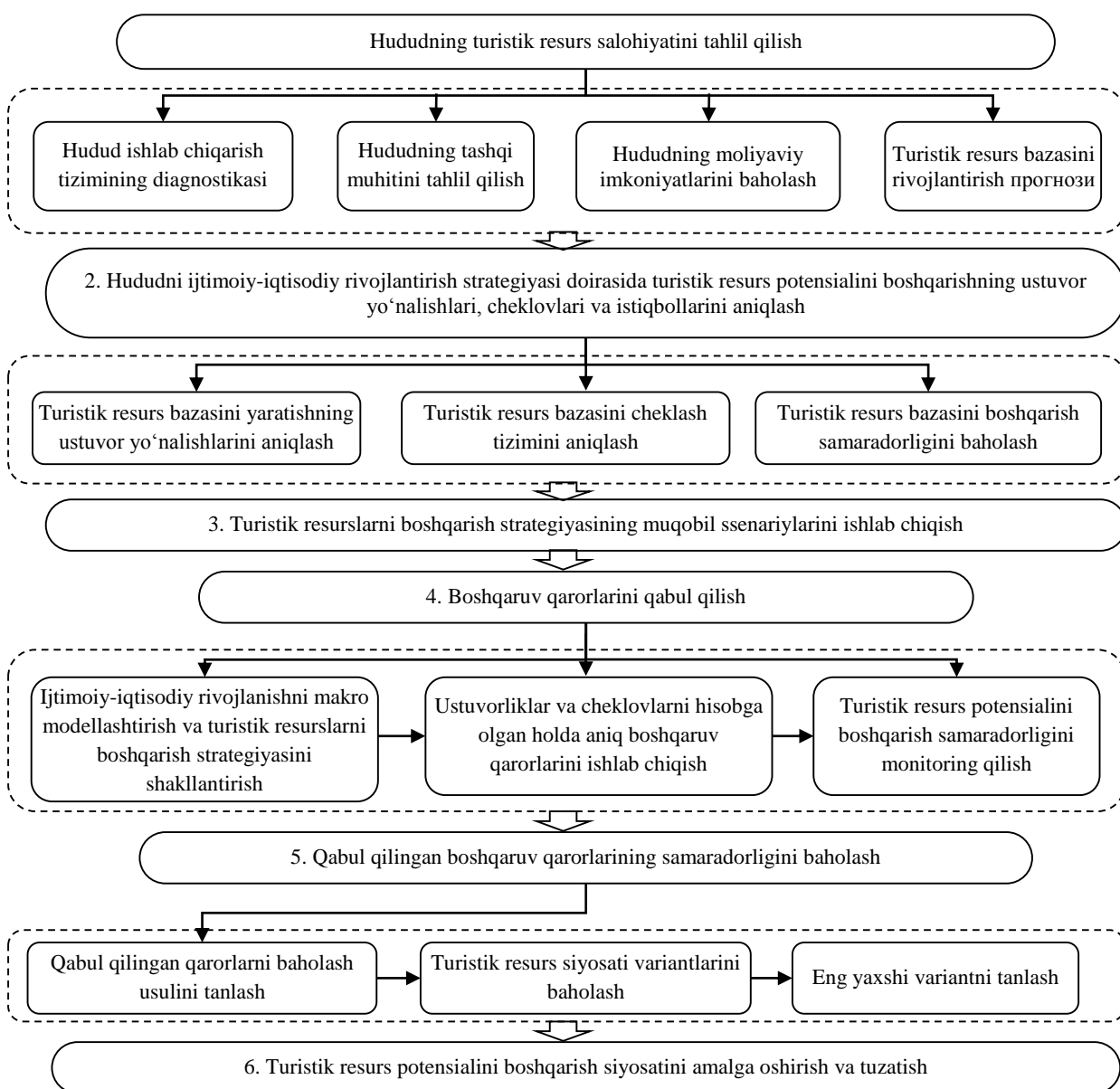
1-jadval

Turistik resurs salohiyatidan foydalanish darajasiga ko‘ra hududlarning tipologik guruhlari [2]

Tip	Turistik resurs potensialidan foydalanishning kompleks ko‘rsatkichining qiymati	Tipologik guruh nomi	Tipologik guruhning xususiyatlari
I	0,85-1	O‘z-o‘zini ta’minlash	Turistik resurs potensialidan foydalanish darajasi yuqori. Hududlar mintaqaviy o‘rinish uchun turistik resurs bazasining yetariligi bilan ajralib turadi, bu rivojlanishning eng yaxshi ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlarini olish, shuningdek, turistik resurs bazasining ko‘payishini ta’minlash imkonini beradi. Ushbu guruh hududlarining rivojlanishi muvozanatli va yuqori raqobatbardoshligi bilan ajralib turadi
II	0,6-0,85	Rivojlangan	Bu turistik resurs bazasini shakllantirishga reproduktiv yondashuv bilan tavsiflanadi. Turistik resurs salohiyatidan samarali foydalanilmoqda, bu esa hududiy rivojlanish va ustuvor ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni amalga oshirishda ijobiy o‘zgarishlarni ta’minlashga imkon beradi
III	0,4-0,6	Rivojlanmagan	Hududlarda turistik resurslar taqchilligi kuzatilmoqda. Iqtisodiy rivojlanish darajasi past va ushbu tipologik guruh hududlarida resurs

			potensialining samaradorligini oshirish juda qiyin. Raqobat afzalliklari deyarli yo‘q. To‘liq amalga oshirilmagan turistik resurs salohiyati YAHMni shakllantirish sur‘atlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda
IV	0-0,4	Depressiv	Turistik resurs potensialidan samarasiz foydalaniladi. Hududlar subsidiyalanadi va butunlay respublika miqyosida moliyalashtirishga bog‘liq. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy ko‘rsatkichlariga ko‘ra, ushbu tipologik guruhning hududlari orqada qolgan pozitsiyalarni egallaydi

Tadqiqotlarga ko‘rsa, hududning boy turistik resurs salohiyatining mavjudligi har doim ham aholining yuqori hayot darajasi, sifati va mamlakatning tegishli subyekting ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining kafolati emas. O‘shishning asosiy omili samarali strategik boshqaruvdir, bu hududning turistik resurs salohiyatini strategik boshqarishning zamonaviy moslashtirilgan mexanizmsiz mumkin emas.

2-rasm. Hudud rivojlanishining turistik resurs salohiyatini strategik boshqarish algoritmi [3]

Shunday qilib, turistik resurs potensialini strategik boshqarish mexanizmi ma’lum bir maqsadga erishishda birlashtirilgan o‘zaro ta’sir qiluvchi elementlarning (shakllar, usullar, yo‘nalishlar, vositalar) tegishli kombinatsiyasi ta’siri orqali iqtisodiy faoliyatda hududlarning turistik resurs potensiallari to‘plamining hozirgi yoki kelajakda ishtirok etishidir.

Repyunning turistik resurs potensialidan samarali foydalanishni boshqarish ushbu jarayonni amalga oshirish strategiyasini ishlab chiqish asosida amalga oshirilishi, evolyutsion, uzoq muddatli, muvozanatli, tabiiy va barqaror xarakterga ega bo‘lishi va turistik resurslarni boshqarishning mavjud tajribasini hisobga olishi kerak [6].

Hududni rivojlantirishning turistik resurs potensialini strategik boshqarish mexanizmini shakllantirish oltita tarkibiy va mantiqiy bloklarni amalga oshirishning algoritmlagan tartibi doirasida amalga oshiriladi, ular turistik resurs potensialini boshqarish siyosatini shakllantirish jarayonida takrorlanuvchi xarakterga ega bo‘lishi kerak. Ushbu yondashuvga muvofiq qurilgan hududning turistik resurs salohiyatini strategik boshqarish mexanizmi beqaror makroiqtisodiy muhitda strategik boshqaruv qarorlarining adaptogen xususiyatlarini sezilarli darajada oshirishga imkon beradi (2-rasm).

Hududiy subyektlarning cheklangan turistik resurslarini boshqarish jarayonlarini intensivlashtirishning zamonaviy sharoitida turistik resurslar mavjudligi muammolari bo‘yicha boshqaruv qarorlarini qabul qilishning mavjud mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Bunday mexanizmning elementlaridan biri monitoringni tashkil etishdir.

Shu bilan birga, hududning turistik resurs potensialidan foydalanishni monitoring qilish hududiy davlat organlari tomonidan amalga oshiriladigan, kuzatish, yig‘ish, nazorat qilish, diagnostika, hisobga olish, tahlil qilish, baholash va prognoz qilish kabi vositalardan foydalanish orqali amalga oshiriladigan tahliliy faoliyatning o‘ziga xos turi sifatida tushuniladi. Bu subyektning turistik resurs potensialidan foydalanish samaradorligi tendensiyalarini kuzatish, olingan ma’lumotlarni hisobga olgan holda hududni rivojlantirish ehtiyojlari va istiqbollari o‘z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Worldwide Destinations. The geography of travel and tourism. Fourth edition by B.G.Boniface, C.C.Elsevier. Butterworth-Heinemann. –515 p.
2. Бурменко Т.Д., Даниленко Н.Н., Туренко Т.А. Сфера услуг: экономика: учеб, пособие. –М.: КНОРУС, 2007. –328 с.
3. Богданов Е.И., Кострюкова О.Н., Орловская В.П., Фенин П.М. Планирование на предприятии туризма: учеб, пособие для вузов. –СПб.: Изд. дом Бизнес-пресса 2, 2003. – 288 с.
4. Мирзаев А.Т. Оценка использования рекреационных возможностей на рынке туристических услуг // Региональная экономика: теория и практика. – 2019. – Т. 17, № 5. – С. 990 – 1002. <https://doi.org/10.24891/re.17.5.990>.
5. Mirzaev A. T. Evaluation of innovation capacity resource components in effective management of recreational clusters on the basis of econometric analysis // EPRA International Journal of Research and Development (IJRD). – 2020. – pp.131-137. <https://doi.org/10.36713/epra4790>.
6. Mirzaev, A. T. (2020). Assessment of cluster formation in management of recreational activity. ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), 605-610. <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2020.04.84.101>
7. Oltiboeva M.A., Teshabaeva O.N. The role of digital technologies in developing tourism logistics in Uzbekistan. The Journal of Applied Science and Social Science. Volume 16, Issue 02. – Pg 357-361. <http://www.internationaljournal.co.in/index.php/jasass>.